

Znalce je třeba postihovat!

Tato mantra je neustále omílána, a to už od druhé poloviny 50. let minulého století. K jejímu objasnění je třeba se podívat trochu do historie.

Situace do roku 1949

Do roku 1949 byly předpisy o soudních znalcích roztroušeny po různých zákonech a vládních nařízeních. Vedly se např. seznamy znalců podle § 13 zák. č. 337/1921 Sb., podle § 25 vl. nař. č. 115/1931 Sb., podle § I až §10 vl. nař. č. 100/1933 Sb., podle vl. nař. č. 269/1939 Sb. atd. Seznamy vedly jednak krajské soudy, jednak i okresní soudy. Různý byl také způsob ustanovování těchto znalců, ač v podstatě šlo o stejný úřad.

Ani **sazby znalečného** nebyly jednotné.

V občanských věcech právních platilo např. vl. nař. č. 246/1934 Sb., o poplatcích svědků a znalců v občanských věcech právních, a sazby vydané na jeho základě tehdy už zrušenými zemskými soudy. Znalcům příslušela náhrada nákladů cesty a pobytu, a dále měli nárok:

- na náhradu nákladů a výdajů jinak jim vzešlých (např. nákladů na přípravu dobrého zdání, výdajů za látky a nástroje spotřebované při zkoumání atd.),
- na náhradu za ztrátu času,
- na odměnu za námahu.

Podle § 21 odst. 1 tohoto vládního nařízení „při stanovení odměny za námahu buď přihlíženo nejen k výdělkovým poměrům znalcovým, ale i k tomu, jak se podobné výkony znalce odměňují mimo soudní řízení. Přitom budiž rozeznáváno, zdali zkoumání znalcovo má povahu vědeckého nebo uměleckého výkonu nebo zdali předpokládá zcela zvláštní odborné, zejména technické vědomosti, kterých se nabude teprve vykonanými studiiemi nebo důkladným výcvikem nebo předběžným vzděláním, nebo zdali ke zkoumání stačí obyčejné zkušenosti, jako např. při oceňování předmětů zabavených při exekuci na věci movité (domácí zařízení a náradí a jiné podobné náradí) nebo při odhadu malých pozemků a domů, který může být vykonán bez obtížných výpočtů.“

Ust. § 23 připouštělo i uzavření smlouvy se znalcem: „Jsou-li k podávání posudků určitého druhu vůbec znalci ustanoveni a do přísahy vzati, může s nimi býti uzavřena smlouva o sazbách, podle kterých se jim přiznává náhrada za vzniklé náklady a výdaje a odměňuje se jejich námaha. Taková smlouva musí býti schválena presidentem vrchního soudu.“

V řízení o zbavení svéprávnosti platí o odměnách znalců lékařů sazby použitelného vl. nař. č. 374/1938 Sb., pozměněného nařízením předsedy NÚC č. 284/1944 Sb.

V řízení konkursním a vyrovnacím platily sazby stanovené vl. nař. č. 115/1931 Sb.z. a n., o výběru a úhrnné odměně správců konkursní podstaty, vyrovnávacích správců a znalců v řízení konkursním a vyrovnávacím. V § 26 odst. 1 se uvádí: „Znalcům ustanoveným podle § 146 konk. řádu a § 35 vyrovnávacího řádu přísluší kromě náhrady hotových výdajů odměna ve výši 100 Kč až 300 Kč za každý započatý pracovní den. V mezích této sazby jest při stanovení odměny přihlížeti k rozsahu, obtížnosti a výsledkům činnosti znalcovy.“ Odstavec 2 dále doplňuje: „Od sazby ustanovené v odst. 1 lze se odchýliti jen z důvodů zvláště důležitých a vyžadovalo-li zkoumání úpadcova (dlužníkov) hospodaření kromobyčejné námahy, bylo-li mimořádného rozsahu a mělo-li zvláštní úspěch.“

Toto nařízení bylo pozměněno nařízením předsedy NÚC č. 36/1944 Sb., o odměnách znalců v řízení konkursním a vyrovnávacím. Místo odměny za každý započatý pracovní den nově byla odměna stanovena hodinovou sazbou, a to 20 K až 50 K za každou započatou pracovní hodinu. V mezích této sazby bylo třeba při stanovení odměny přihlížet k rozsahu, obtížnosti a výsledkům činnosti znalcovy a k jeho stupni vzdělání. Odměna platila i s daní z obrátu.

V trestním řízení v té době platilo vl. nař. č. 121/1947 Sb., o znalečném v trestním řízení soudním. Znalec měl nárok na odměnu, náhradu za ztrátu času (40,- Kčs za každou započatou hodinu), náhradu hotových výdajů a náhradu cestovních výloh. Odměny znalců se určovaly zpravidla podle sazebníku znaleckých odměn připojených k tomuto nařízení. Např.

- znalcům lékařům za vyšetření zranění, poruchy nebo ohrožení zdraví, a zjištění zdravotního nebo tělesného stavu příslušela za každou ohledanou osobu částka ve výši 23,- Kčs, za rozsáhlejší vyšetření 43 Kčs, za vyšetření duševního stavu zpravidla 113 Kčs, v případech složitějších 225,- Kčs, bylo-li nutné vědecké odůvodnění posudku a několikrát se opakující vyšetřování nebo pozorování 563,- Kčs, za pitvu lidské mrtvoly (s nálezem) zpravidla 135,- Kčs, za mikroskopické, chemické, spektroskopické, nebo jiné šetření zvláštní vědeckou metodou za každý předmět šetření zpravidla 68,- Kčs, byli-li použito několik způsobů vyšetření téhož nebo za biochemické vyšetření 135,- Kčs,
- znalcům technickým (dolů, lomů, staveb, železnic, motorových vozidel, strojů, elektrotechniky apod.) za každou byt jen započatou hodinu potřebnou k vyšetření a podání nálezu příslušelo 45,- Kčs, za posudek podaný na podkladě nálezu vlastního nebo nálezu zjištěného jiným znalcem zpravidla 68,- Kčs, v případech složitějších 135,- Kčs, bylo-li nutné zvlášť obsáhlé odůvodnění posudku 225,- Kčs,
- znalcům účetnictví náleželo za každou, byt i jen započatou hodinu potřebnou k prohlídce a podání nálezu 30,- Kčs, za posudek podaný na podkladě nálezu vlastního nebo nálezu zjištěného jiným znalcem zpravidla 68,- Kčs, v případech složitějších 135,- Kčs, bylo-li nutné zvlášť obsáhlé odůvodnění posudku 225,- Kčs,
- znalcům písma náleželo za vyšetření dopisu, listiny, zápisu apod. za první předmět 45,- Kčs, za každý další předmět 22,50 Kčs, za mikroskopické nebo jiné šetření zvláštní vědeckou metodou za každý předmět vyšetření zpravidla 68,- Kčs, bylo-li však užito několika způsobů vyšetření téhož předmětu 135,- Kčs,
- odhadcům náleželo za ohledání a odhad věcí movitých, netrvaly-li déle než hodinu 30 až 60 Kčs, za každou další, byt i jen započatou hodinu 30 Kčs; pokud šlo o předměty umělecké, drahokamy, klenoty nebo jiné předměty, jejichž odhad vyžaduje zvláštních odborných vědomostí nebo vyšetření, mohla být přiznána odměna přiměřeně zvýšená, nejvýše dvojnásobná,
- za studium obsáhlých spisů soudních nebo jiných, pokud nebyly vlastním předmětem znalceva ohledání nebo šetření, za každou, byt jen započatou hodinu potřebnou ke studiu náleželo 30,- Kč,
- za čistopisy rozsáhlých nálezů a posudků, vyjma chemické, jakož i za zhotovení situačního náčrtku nebo snímku, bylo-li soudem vyžádáno, podle námahy a ztráty času náleželo 15,- až 90 Kčs (měl-li čistopis více než 30 stran, náležely za stranu 3,- Kčs).

Odměny znalců, kteří nebyli uvedeni v sazebníku znaleckých odměn, byly určeny podle času a námahy a podle stupně vědomostí nebo dovedností, jichž bylo k úkonu potřeba, a s přihlédnutím k tomu, jak se odměňují znalci uvedení v sazebníku za obdobné úkony, zpravidla částkou nepřevyšující 160,- Kčs.

Vybočoval-li znalecký úkon vzhledem k svému rozsahu, složitosti nebo mimořádným vědomostem nebo dovednostem, jichž bylo k němu zapotřebí, nebo vzhledem k jiným mimořádným okolnostem z obvyklých mezí do té míry, že by odměna určená podle nejvyšší sazební položky byla neúměrně nízká, mohla být přiznána odměna přiměřeně vyšší.

Veřejným úřadům a veřejným ústavům příslušely odměny za znalecké úkony podle sazeb stanovených pro výkony těchto úřadů a ústavů. Pokud nebyly takové sazby stanoveny a nešlo-li o znalecký úkon bezplatný, určil soud odměnu obdobně podle ustanovení tohoto nařízení.

Členům soudních lékařských rad, kteří se zúčastnili jejího sezení, příslušela za každou započatou hodinu odměna 120,- Kčs, předsedajícímu 240,- Kčs. Zpravodaji i spoluzpravodaji příslušela vedle odměny za účast na jednání odměna 460,- Kčs za každou věc, v níž byl zpravodajem (spoluzpravodajem). Stejně byli odměňováni i členové znaleckých sborů pro posudky ve věcech původcovského práva.

Postihu znalce byl věnován pouze jeden paragraf, a to § 17 – za úkony, jež znalec provedl proti soudnímu příkazu nebo pokynu nebo způsobem v rozporu s § 16 odst. 2, věty druhé (je třeba započítati vždy s vyšetřením těch předmětů a užití tohoto způsobu šetření, podle něhož se lze nejspíše nadíti kladného výsledku), nepříslušela odměna ani náhrada. To platilo také o úkonech, jež znalec konal bez soudního příkazu, leč by bylo nebezpečí v prodlení. Rovněž nepříslušela zvláštní odměna (náhrada) za doplnění nálezu nebo posudku, jehož nedostatečnost znalec sám zavinil.

Vyšetřující soudce nebo soud určovali odměnu nebo náhradu jen na žádost znalce, kterou podal písemně nebo ústně do protokolu, a to nejpozději do 14 dnů. Odměna (náhrada) byla určována usnesením, které bylo doručováno (vyhlášeno) znalci a stranám. Znalec i strany měly právo podat stížnost proti tomuto usnesení podle příslušných ustanovení trestního řádu. Stížnost podaná veřejným žalobcem (poznámka: tedy nikoliv stranami!!!) měla odkladný účinek, pokud šlo o výplatu položek odměny (náhrady) napadených stížností.

Přednosta soudu byl oprávněn se schválením ministerstva spravedlnosti uděleným v dohodě s ministerstvem financí sjednat se znalcem zvláštní smlouvu o jeho odměně.

Zákon z roku 1949 a jeho prováděcí vyhlášky

Zákon č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících vznikl v rámci reformy soudnictví. Účelem zákona především bylo odstranit zastaralé, kusé a roztržité předpisy a věcně kodifikovat veškeré otázky, týkající se znalců a tlumočnicků v soudním řízení. Za druhé měl odstranit nejednotnost platného práva v zemích českých a na Slovensku a přispět tak k unifikaci právního řádu. Za třetí měl vyzdvihnout důležitost znaleckého úřadu, předepsat potřebnou kvalifikaci, zavést řádný dozor a odstranit tedy neudržitelný stav, že práce tak odpovědná nebyla dosud náležitě upravena.

Podle nového zákona stálého přísežného znalce jmenoval na žádost nebo z moci úřední krajský soud, v němž měl znalec bydliště. Osnova neurčovala způsob, jak třeba prokázat „potřebné znalosti a zkušenosti“, ponechala posouzení v této okolnosti volnému uvážení soudu. Byly vynechány podmínky „svéprávnosti“, „určitého věku“ atd., neboť toto vše obsahoval výraz „je s to úřad znalce náležitě vykonávat“. Znalec byl oprávněn vykonávat svůj úřad na celém území státu. Na žádost úřadů a orgánů veřejné správy nebo stran mohl být znalec činný i mimo soudní řízení. Seznam znalců vedl krajský soud pro všechny soudy svého obvodu.

Znalec byl povinen vést deník, v němž zapisoval všechny znalecké úkony podle předmětu a s udáním, pro koho, kdy a za jakou odměnu byl úkon proveden.

Znalec byl podroben dozoru a kárné moci krajského soudu, kterým byl ustanoven. Kárnými tresty byla výstraha, písemné pokárání, pokuta do 50. 000 Kčs a zbavení úřadu.

Znalec měl nárok na náhradu hotových výloh spojených se znaleckým úkonem a na přiměřenou odměnu (znalečné). Podrobnosti upravovalo vládní nařízení č. 76/1950 Sb., o odměně a náhradě hotových výloh stálých přísežných znalců a tlumočnicků. Na tento předpis navazovala vyhláška č. 404/1950 Ú.I.I., kterou se stanoví sazby odměn stálých přísežných znalců a tlumočnicků.

Vládní nařízení stanovilo, že výše odměny za znalecký úkon (znalečné) se řídí povahou odborných znalostí, jichž je třeba k provedení tohoto úkonu, a délkou pracovní doby, potřebné k jeho přípravě a k provedení. Znalci náležela také náhrada užitečně vynaložených hotových výloh a náhrada cestovních výdajů. Odměna a náhrady nepříslušely za vadně nebo neodborně provedené úkony. Pokud byl jako znalec činný orgán veřejné správy, nenáležela mu odměna, provedl-li znalecký úkon při plnění pracovních úkolů, které mu ukládá jeho úřad. Byli-li znalec činný na žádost strany, mohl znalec i strana žádat, aby odměnu určil soud; o tom rozhodl v nesporném řízení obecný soud znalec.

Vyhláška stanovila odměnu za znalecký úkon, která činila za každou hodinu pracovní doby, potřebné k přípravě a k provedení úkonu,

- ve stupni I. bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných trvalým zaměstnáním v příslušném oboru ... **Kčs 50,-**
- ve stupni II. bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných vyšší teoretickou přípravou a trvalým zaměstnáním v příslušném oboru ... **Kčs 100,-**
- ve stupni III. bylo-li třeba k provedení úkonu nezbytné zvláštní vědecké kvalifikace ... **Kčs 150,-**.

Za jednoduché, běžně se vyskytující znalecké úkony příslušela odměna přiměřeně snížená, nikoliv však pod polovici sazby.

Pokud okolnosti případu činily znalecký úkon mimořádně obtížným, odměna se mohla přiměřeně zvýšit, nikoliv však na dvojnásobek sazby.

Počátek období represí

Počátkem represí vůči znalcům se stala vyhláška č. 234/1957 Ú.I., kterou se stanoví sazby odměn stálých přísežných znalců a tlumočnicků.

Odměna za znalecký úkon od 1. ledna 1958 nově činila podle stupně jeho obtížnosti za jednu hodinu skutečně vykonané práce potřebné k provedení úkonu

- ve stupni I. bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných trvalým zaměstnáním v příslušném oboru, nejvýše ... **Kčs 10,-**
- ve stupni II. bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných vyšší teoretickou přípravou a trvalým zaměstnáním v příslušném oboru, nejvýše ... **Kčs 16,-**
- ve stupni III. bylo-li třeba k provedení úkonu nezbytné zvláštní vědecké kvalifikace, nejvýše ... **Kčs 20,-**.

Pokud činily okolnosti případu znalecký úkon mimořádně obtížným, mohla být ve výjimečných a zvláště odůvodněných případech odměna ve III. stupni přiměřeně zvýšena, nejvýše však o 20%.

Odměna za přípravné práce nutné k provedení znaleckého úkonu činila 5,- Kčs za jednu hodinu skutečně vykonané práce.

Při stanovení odměny za znalecký úkon a za přípravné práce se nepřihlíželo k pracovní době, kterou si vyžádaly práce náležející k pravidelným pracovním povinnostem znalce. V odměně byly zahrnuty i odměny za vyhotovení čistopisů znaleckého posudku.

Znalecké předpisy z konce 50. let

Důvodová zpráva k zákonu

Důvodová zpráva k zákonu č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků¹ zdůvodňovala potřebu jeho přijetí takto:

„Dosavadní úprava způsobu ustanovování znalců a tlumočnicků a způsob kontroly jejich činnosti v etapě dobudování socialismu již nevyhovuje. Způsob, při němž byli znalci a tlumočníci po provedeném předepsaném řízení zapisováni do seznamu stálých přísežných znalců a tlumočnicků, vytvořil ve svých důsledcích ze znalců značný počet soukromých podnikatelů, kteří často docílovali z této své činnosti nadměrné příjmy, přičemž jejich znalecká činnost byla nezřídka na úkor jejich vlastních povinností jako pracovníků ve stálém pracovním poměru. Často se stávaly případy, že znalci dosáhli výplaty vysokých odměn tím, že vykazovali pracovní dobu potřebnou k vypracování znaleckých posudků v takovém rozsahu, že by prakticky nemohli plnit úkoly ve svém hlavním zaměstnání. Tento stav vedl i k ekonomicky nežádoucímu zjevu, že socialistický sektor ve značném počtu případů používal služeb jednotlivců a honoroval těmto samostatně výdělečně činným osobám jejich znalecké úkony, čímž byly nežádoucím způsobem, ekonomicky nepodloženým, rozmnožovány příjmy obyvatelstva. Ve snaze čelit těmto nepříznivým zjevům přikročilo ministerstvo spravedlnosti již před časem k řešení této otázky. Vyšlo přitom ze zákonných ustanovení, která dávají soudům možnost, aby požádaly státní ústavy a orgány státní správy o znalecké posudky. Provedené opatření neodstranilo ovšem ještě instituci stálých přísežných znalců.“

„Celkově znamená navrhovaná úprava uplatnění nových zásad v tom, že znalcem může být v zásadě jen pracovník některé organizace socialistického sektoru, který vykonává znalecké úkony jako součást svých pracovních povinností. Dále se odstraňuje zcela soukromopodnikatelský charakter znalecké činnosti a zajišťuje se, aby byly odstraněny i dosavadní nedostatky spočívající v tom, že nebylo možno dobře kontrolovat, zda částka účtovaná jako odměna plně odpovídá vynaložené práci.“

Zpráva výboru ústavně právního

Ve Zprávě výboru ústavně právního k vládnímu návrhu zákona o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků (tisk 343), kterou přednesl v Národním shromáždění poslanec zpravodaj dr. Miroslav Klinger se m.j. uvádí²:

„XI. sjezd Komunistické strany Československa vymezil řadu úkolů politických, hospodářských i kulturních. Mezi nejdůležitější patří v oblasti zákonodárné vytvoření takových předpokladů, jež by umožnily likvidovat co nejrychleji poslední zbytky kapitalistického společenského řádu. Má se zabránit vzniku soukromého podnikání, docílování hospodářsky neodůvodněných zisků, které nejsou plně podloženy prací.

¹ http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0319_01.htm

² <http://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/033schuz/s033006.htm>

Zásadou je, aby tato zákonná opatření přispěla k převýchově občanů v socialistickém duchu, ve způsobu myšlení i jednání a tím k vymýcení zbytků spekulace. V podstatě jde o dovršení revoluce sociální a revoluce kulturní.

Jednou z oblastí, kterou ponechával dosavadní právní řád této soukromokapitalistické formě výdělků, byli stálí přísežní soudní znalci a tlumočníci. Ti tvořili mezi našimi pracujícími občany zvláštní kastu se všemi charakteristickými znaky bývalých svobodných povolání či koncesovaných živností. Nešlo tu o vykořisťování člověka člověkem. Znalci i tlumočníci vykonávali své funkce osobně, takže nešlo ani o bezpracný zisk v plném tohoto slova významu. Přece však znalectví a tlumočnictví umožňovalo poměrně řídké vrstvě našeho občanstva, aby dosahovala nepřiměřeně vysokých odměn. Přísežní znalci a mnohde i tlumočníci vykazovali pracovní dobu, potřebnou k vypracování posudků v takovém rozsahu, že by prakticky nemohli ani plnit své povinnosti ve svém hlavním zaměstnání. Ze strany zaměstnavatelů nebyla zajištěna kontrola této jejich činnosti. Výkon znalecké nebo tlumočnické funkce byl mnohdy v rozporu s povinnostmi těchto osob jako zaměstnanců a sváděl k tomu, aby tyto osoby na svůj řádný pracovní poměr někdy pohlížely pouze jako na nutný průvodní zjev a za hlavní své povolání a pramen výdělků považovaly zcela po živnostensku provozované znalectví či tlumočnictví. To je ovšem v naprostém rozporu se socialistickou morálkou a společenským významem práce.“

„Právní předpisy, které upravovaly poměry znalců a tlumočnicků, nesly charakteristické znaky doby, v níž vznikaly. Byly to předpisy z doby kapitalismu, jež teprve zákonem o stálých přísežních znalcích a tlumočnících z roku 1949 a vládním nařízením vydaným k tomuto zákonu o odměnách a náhradě hotových výloh byly poněkud přizpůsobeny nutným požadavkům našeho společenského zřízení, směřujícího k socialismu. V úpravě šlo zejména o výběr těchto osob, trestní sankce proti nim a o hlavní zásady platné pro jejich odměňování. Tato úprava nemohla však postačit v době prudkého vývoje socialistického hospodářství. Docházelo častěji k nežádoucímu zjevu, že socialistický sektor byl nucen používat služeb těchto samostatných podnikatelů a honorovat je podle jimi sestavovaných výkazů prací, takže docházelo k ekonomicky nepodloženému rozmnožování příjmů obyvatelstva.“

„Tak se nejen zachovávalo soukromé podnikání v oboru stálých přísežních znalců a tlumočnicků, ale i stále a stále nově vznikalo. To proto, že soudy a různé orgány státní správy i podniky socialistického sektoru musely si opatřovat odborná posouzení řady rozhodných skutečností od těchto osob. Ježto se podstatně změnila podmínka, z níž vycházel platný právní řád při ustanovování znalců a tlumočnicků a při úpravě jejich odměn, je nyní nutno přikročit k jeho změně, aby dovršení socialismu v naší vlasti a další přechod do komunistické společnosti se dál v duchu socialistické zákonnosti.“

„Nemáme dosud ani orgán či organizaci, jež by ve většině těchto případů zajišťovaly v dostatečné míře poskytování těchto služeb orgány socialistických organizací. Ve výjimečných případech je nutno tento charakter činnosti připustit i u znalců, a to z téhož důvodu. Zde však půjde skutečně o případy ojedinělé, takže nehrozí zde nebezpečí, že by se vytvořily nové kasty soudních či jiných znalců se soukromopodnikatelským charakterem.“

„Vládní návrh zákona o úpravě poměrů znalců a tlumočnicků plně odpovídá potřebě státu budoucího socialismu s konečným cílem, vytvoření komunistické společnosti.“

Zákon č. 47/1959 Sb.

Podle zákona byly povinny orgány státní správy a organizace socialistického sektoru (vědecké a výzkumné ústavy, zařízení, podniky a jiné útvary) na žádost soudů, dále prokurátorů a jiných orgánů činných v trestním řízení, arbitrážních orgánů a

ostatních orgánů státní správy označit ze svých pracovníků (členů) osobu, která má provést znalecký úkon z oboru působnosti dožádaného orgánu nebo organizace. Taková osoba mohla být označena i pro více znaleckých úkonů téhož druhu. Organizace, která znalce označila, měla sama povinnost posoudit, zda znalec pro daný úkol po všech stránkách vyhovuje.

Z toho, že znalec vykonával znalecký úkon v rámci pracovních povinností, plynulo, že při tom podléhal dohledu ze strany své organizace tak, jako při plnění svých ostatních povinností, a že byl také kárně odpovědný za porušení své znalecké povinnosti.

Ve výjimečných, zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, mohly soudy, dále prokurátoři a jiné orgány činné v trestním řízení, arbitrážní orgány a ostatní orgány státní správy požádat státní orgán nebo státní ústav, aby sám podal posudek nebo přezkoumal posudek podaný znalcem.

Ministerstvo spravedlnosti v dohodě s Generální prokuraturou, ministerstvem vnitra a ostatními zúčastněnými ústředními úřady a orgány sestavovalo podle jednotlivých oborů činnosti obecný seznam orgánů a organizací povinných označovat své pracovníky k provedení znaleckých úkonů.

Orgány státní správy a organizace socialistického sektoru dožádané o označení pracovníka pro znalecký úkon žádaly o náhradu hotových nákladů spojených s činností znalce a o odměnu za znalecký úkon podle sazeb, které stanovil ministr spravedlnosti v dohodě s ministrem financí vyhláškou. Přiznaná náhrada hotových výloh a odměna za znalecký úkon se vyplatila orgánu nebo organizaci, která pracovníka pro znalecký úkon označila.

Organizace nemohla podle platných mzdových a finančních předpisů použít částek, které jí byly vyplaceny za znalecké úkony, k odměnění svého pracovníka za znalecký úkon. Proto se dávala možnost, aby prováděcí předpisy stanovily, za jakých podmínek mohl orgán nebo organizace poskytnout svému pracovníku za znalecký úkon odměnu. Šlo hlavně o odměnu za práci přes čas a za mimořádné pracovní zásluhy.

Bylo-li třeba znaleckého úkonu z oboru, který nenáležel do činnosti žádného orgánu nebo organizace, nebo byli-li zde závažné důvody, které bránily, aby úkon byl proveden pracovníkem, kterého orgán nebo organizace označí, bylo možno výjimečně svěřit znalecký úkon přímo některému jednotlivci, který měl potřebné znalosti.

Pokud nešlo o úkon uložený úředním opatřením, platily při znaleckých a tlumočnických úkonech zadaných jednotlivcům předpisy o zadávání služeb a prací socialistickými organizacemi jednotlivcům.

Prováděcí vyhláška

Přímo v preambuli vyhlášky č. 193/1959 Ú.I., k provedení zákona o úpravě právních znalců a tlumočnicků se uvádí:

„Nová úprava právních poměrů znalců a tlumočnicků vychází ze zásady, že znalecké a tlumočnické úkony mají především zajišťovat socialistické organizace v rámci své činnosti a že při provádění zákona, zejména při výjimečném zadávání znaleckých a tlumočnických úkonů jednotlivcům. Je třeba usilovat o dosažení jeho hlavního cíle a to vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých a tlumočnických úkonů.“

Odměna (poznámka: organizaci) za znalecký úkon činila podle jeho obtížnosti za jednu hodinu skutečně vykonané práce potřebné k provedení úkonu

- ve stupni I, bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností získaných delší odbornou praxí nebo činností, nejvýše ... **10 Kč**,
- ve stupni II, bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností získaných vyšší teoretickou přípravou a trvalým zaměstnáním v příslušném oboru, nejvýše ... **16 Kč**,
- ve stupni III, bylo-li třeba k provedení úkonu nezbytné zvláštní vědecké kvalifikace, nejvýše ... **20 Kč**.

Pokud činily okolnosti případu znalecký posudek mimořádně obtížným, mohla být ve výjimečných a zvláště odůvodněných případech odměna ve stupni III přiměřeně zvýšena, nejvýše však o 20%.

Při odměňování jednotlivců (jednalo se o výjimku, neboť podle tehdejších předpisů se zadávání prací a služeb socialistickými organizacemi soukromým podnikatelům přičilo obecnému zájmu a bylo nepřípustné) se uplatňovala vládní vyhláška č. 40/1959 Ú.l., o zadávání prací a služeb socialistickými organizacemi jednotlivcům. Odměna musela být přiměřená vykonané práci a nesměla přesahovat výši stanovenou mzdovými předpisy platnými pro obdobné práce.

Znalecké předpisy z konce 60. let

Důvodová zpráva k zákonu

V důvodové zprávě k zákonu č. 36/1967 Sb., o znalcích se tlumočnických³ se mj. uvádí:

„Za platnosti organizace znalecké a tlumočnické činnosti, zavedené zákonem č. 47/1959 Sb., dochází v praxi k nedostatkům, které se projeví zejména v tom, že poklesla kvalita většiny znaleckých posudků, a v tom, že při jejich podávání dochází často ke značným průtahům. Tyto nedostatky pak mají negativní vliv i na řízení před státními orgány, v jejichž rámci jsou posudky podávány. Závady se objevují zejména ve správnosti zjištění skutkového stavu a v rychlosti i hospodárnosti řízení.

Příčiny uvedených nedostatků spočívají v několika okolnostech. Nejvýznamnější z nich tkví v tom, že úzké sepětí znalecké činnosti s úkoly socialistických organizací není podloženo ekonomickými nebo jinými funkčními důvody, to vede k tomu, že organizace nepovažují znaleckou činnost za organickou součást svých úkolů, staví se k jejímu zajišťování i někdy negativně a nevěnují výběru znalců a jejich činnosti takovou péči a pozornost, jaké by bylo třeba. Příčinou poklesu kvality znaleckých posudků je také to, že došlo k oslabení osobní odpovědnosti znalců za provedení posudku, jakož i v tom, že dochází ke stálému střídání osob, které podávají znalecké posudky. Znalci proto nemohou nabýt dostatečných zkušeností z této činnosti. Konečně nemalý podíl na nedostatcích v znalecké činnosti má i ta okolnost, že ani organizace ani její pracovníci nejsou na jejím provádění dostatečně hmotně zainteresováni.

Mají-li být odstraněny příčiny nedostatků ve znalecké činnosti, je třeba, aby otázky organizace znalecké činnosti byly vyřešeny komplexně, neboť dílčí řešení by řadu uvedených závad neodstranilo. Proto je nutno organizační strukturu znalecké činnosti přebudovat a přizpůsobit jí i nové uspořádání činnosti tlumočnické.“

„V souladu se Zásadami zdokonalení organizace a plánovitého řízení národního hospodářství navrhovaná úprava upouští od toho, aby se organizacím ukládala činnost,

³ http://www.psp.cz/eknih/1964ns/tisky/t0110_02.htm

kteřá s plněním jejich vlastních úkolů funkčně nesouvisí a není pro ně dostatečně rentabilní.“

„Nová úprava přihlíží i k celosvětovému směru vývoje soudní expertízy. V souladu s ním začleňuje do organizační struktury znalecké činnosti i expertizní činnost vědeckých ústavů a odborných pracovišť.“

„Socialistickou zásadu odměňování podle práce, jejího množství a společenského významu promítá návrh zákona důsledně i do oblasti znalecké a tlumočnické činnosti.

Úpravou kontroly správnosti a úměrnosti odměn účtovaných znalci a tlumočníky čelí pak tomu, aby znalecké (tlumočnické) činnosti nemohlo být zneužíváno k získávání příjmů neodpovídajících společenským zásluhám.“

„Kontrola správnosti výše účtovaných odměn a nákladů vůbec přísluší orgánům státní správy soudů. V případě, že tyto orgány zjistí, že znalec nebo tlumočnick nepostupuje v souladu s právními předpisy, vyvodí z toho potřebná opatření, a to jak podle tohoto zákona (např. odvolání znalce nebo tlumočnicka z funkce), tak popř. i podle jiných předpisů.“

Odůvodnění ministra

Ministr spravedlnosti dr. Neuman v rámci projednávání návrhu zákona⁴ mj. uvedl:

„V době první republiky byla tato organizace vybudována na systému stálých přísěžných znalců, které ustanovoval a jejichž seznam vedl krajský soud. O výběr kvalifikovaných osob pro funkci znalce nebylo nijak zvlášť systematicky pečováno. Vycházelo se zpravidla ze žádostí jednotlivců, kteří se o tuto funkci ucházeli. Žadatele vedla k podání žádosti leckdy snaha po opatření výhodného vedlejšího příjmu. Z toho pramenily také dosti časté stížnosti na odbornou úroveň některých znalců. Výdělečný charakter této funkce byl patrný i z toho, že poplatek za zápis do seznamu znalců představoval dosti značnou částku, která měla zčásti odčerpat příjem, který znalci plynul z jeho funkce. Právní úprava poměrů znalců a tlumočnicků provedená v roce 1939 i později v roce 1949, neznamena v podstatě žádná větší věcné změny.

Zásadní změnu v dosavadním vývoji přinesla až nová - dnes platná - úprava z roku 1959, jejímž cílem bylo odstranění systému stálých přísěžných znalců a tím i některých podnikatelských tendencí v jejich činnosti.“

„Sepětí znalecké činnosti s úkoly organizace - a tu mám na mysli hlavně hospodářské organizace - není podloženo ekonomickými či jinými funkčními důvody.“

„Konečně - a zajisté nikoli nejméně podstatnou příčinou nedostatků je, že znalci nejsou buď vůbec anebo jen minimálně hmotně zainteresováni na posudkové činnosti. Neexistují ani zvláštní hmotné stimuly, pokud jde o kvalitu a včasnost posudků.“

„Úprava z roku 1959 sledovala správně dvě tendence. Prvou z nich byla snaha, aby do znalecké činnosti nepronikaly podnikatelské prvky, které odporují účelu expertizní činnosti. Druhou byla snaha zainteresovat na expertizní činnosti socialistické organizace, vyvolaná tím, že při současném rozvoji vědy a techniky nemůže jednotlivec sám svými prostředky zvládnout všechny odborné otázky. Prostředky, které úprava z roku 1959 k tomu zvolila, se však ukázaly jednostrannými. Vyvolaly totiž některé nezamýšlené,

⁴⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/014schuz/s014025.htm>

škodlivé účinky, jak jsem se o nich zmínil. **To však nic nemění na správnosti uvedených tendencí, které je nutno respektovat i při novém řešení.**

Zákon č. 36/1967 Sb.

Deklarovaným cílem zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících bylo zajištění řádného výkonu znalecké a tlumočnické činnosti. Rozsah úpravy se rozšířil o znaleckou činnost mimo rámec řízení, pokud souvisela s určitými právními úkony občanů a organizací.

Základem nové organizace znalecké činnosti byl a dosud je určitý okruh znalců jmenovaných předepsaným způsobem a zapsaných v seznamech, které vedou krajské soudy jako orgány státní správy soudů.

Nově byla do organizační struktury znalecké činnosti začleněna i expertizní činnost vědeckých ústavů a odborných pracovišť s tím, že mohou podat posudek zejména v obtížných a komplikovaných případech. Odpovědnost za posudek byla svěřena ústavu jako organizaci (tedy nikoliv posudek jednotlivého pracovníka ústavu nebo kolektivní posudek více znalců).

Pokud byly v určitém oboru ústavy nebo jiná pracoviště specializována na znaleckou činnost, byly státní orgány povinny vyžadovat posudky především od nich (zapsané v I. oddíle seznamu ústavů). Ve zvláště obtížných případech vyžadujících vědeckého posouzení mohly státní orgány požádat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek (zapsané v II. oddíle seznamu ústavů).

Vzhledem k tomu, že znalci k výkonu své činnosti často potřebují přístroje, jiná zařízení nebo materiál, které jako jednotlivci nemají k dispozici, zákon uložil organizacím povinnost, aby za náhradu umožnily znalci jejich použití. Tato povinnost se vztahovala nejen na organizace, u nichž je znalec v pracovním poměru, ale i tam, kde vlastní organizace nemá možnost pro nedostatek potřebného zařízení tuto povinnost splnit, i jiné organizace, které jsou pro požadovaný úkon vybaveny.

Povinnost vést deník byla zavedena pouze pro znalce. Ústavy vedou podávané posudky v evidenci v administrativním protokolu nebo jiné evidenční pomůcce pro administrativní věci vyřizované ústavem.

Pokud jde o odměňování, platila pro znaleckou činnost ústavů jiná úprava. Nárok na odměnu příslušel a přísluší přímo ústavu, i v tomto směru se důsledně uplatnila zásada, že jde o posudek ústavu jako instituce. Ustanovení § 23 odst. 2 zákona umožňuje ústavu, aby v souladu s pracovněprávními předpisy poskytl pracovníku, popř. pracovníkům, kteří na posudku pracovali, odměnu odpovídající vykonané práci, jinak nehonorané.

Zákon zavedl nové sbory pro znalecké otázky. Jsou zřizovány z řad znalců pro některé obory. Funkce v nich je čestnou povinností.

Prováděcí vyhláška

Vyhláška č. 37/1967 Sb., o provedení zákona o znalcích a tlumočnících v odměnách navázala na odměny stanovené za znalecké úkony vyhláškou z konce 50. let pro socialistické organizace.

Odměna za znalecký posudek činí podle jeho obtížnosti za jednu hodinu práce

- a) jde-li o práci, jejíž úspěšné provedení nevyžaduje vědeckou nebo vysokoškolskou kvalifikaci (stupeň I) ... **až 17 Kč**,
- b) jde-li o práci, jejíž úspěšné provedení vyžaduje vysokoškolskou kvalifikaci (stupeň II) ... **až 25 Kč**
- c) jde-li o práci, jejíž úspěšné provedení vyžaduje vědeckou kvalifikaci (stupeň III) ... **až 35 Kč**.

Je-li znalecký posudek vzhledem k okolnostem případu mimořádně obtížný, může být ve zvlášť odůvodněných případech odměna výjimečně přiměřeně zvýšena až o 20%.

V případě dohod organizací s občany, odměňování úkonů prováděných mimo řízení se řídilo předpisy o odměňování činnosti konané podle dohod o pracovní činnosti mimo pracovní poměr (vyhláška ministerstva financí č. 91/1966 Sb.). Sazby byly stejné, jako v prováděcí vyhlášce.

Pravděpodobným důvodem, proč způsob odměňování a sazby odměn stanovené vyhláškou č. 37/1967 Sb. navazovaly na odměny stanovené za znalecké úkony vyhláškou č. 193/1959 Ú.l. pro socialistické organizace, je, že podle zákona č. 36/1967 Sb. byly státní orgány povinny vyžadovat posudky především od ústavů nebo jiných pracovišť specializovaných na znaleckou činnost.

V případě znalců se předpokládalo, že byli v pozici zaměstnance, znalecké posudky zpracovávali v pracovní době a měli možnost využít přístroje, jiná zařízení a materiály, jichž bylo nezbytně třeba k provedení znaleckého posudku. Znalecká činnost pro ně představovala pouze přivýdělek.

Novely znaleckých předpisů z roku 1967

Novelu zákona v roce 2011 v rámci 2. čtení stávající ministr spravedlnosti představil takto:

„Ministr spravedlnosti ČR Jiří Pospíšil Děkuji, paní předsedkyně, Vážené kolegyně, vážení kolegové, dovoluji mi, abych stručně uvedl tuto novelu zákona o znalcích a tlumočnících. Nejprve chci obecně konstatovat, že filozofií či hlavním smyslem této novely je zpřesnit pravidla pro možný postih soudních znalců za jejich případná protiprávní či řekněme neetická jednání.

Cílem je, aby zde byla jasná a přehledná pravidla, která v zákoně, který je téměř 40 let starý, nebo více než 40 let, chybí. Tento starý zákon tak vytváří podhoubí pro řekněme ne vždy jasná a transparentní pravidla při postihu soudních znalců a tlumočníků. Tato novela byla mimo jiné inspirována i podněty ze strany některých státních služeb, které poukazyvaly a ve svých zprávách dále poukazují na jaksi mlhavé prostředí, které je kolem soudních znalců a tlumočníků.“⁵

Kromě dalších restrikcí vůči znalcům došlo zákonem č. 444/2011 Sb. ke změně v oblasti znaleckých ústavů. Znaleckými ústavů byly nově právnické osoby nebo jejich organizační složky, které jsou specializovány na znaleckou činnost a jsou zapsány do seznamu znaleckých ústavů. Podle zákona se seznam člení na dva oddíly: do II. oddílu se zapisují vysoké školy nebo jejich součásti a veřejné výzkumné instituce, případně jiné osoby veřejného práva nebo jejich organizační složky vykonávající vědeckovýzkumnou činnost v příslušném oboru. Tyto ústavy jsou určeny především pro zpracování znaleckých posudků ve zvlášť obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení. Do I. oddílu seznamu se zapisují ostatní znalecké ústavy.

⁵ <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/023schuz/s023056.htm>

Vývoj sazeb odměn za znalecké posudky

Nejprve byly vyhláškou č. 184/1990 Sb. změněny odměny znaleckým ústavům, kterým nově náležela odměna a náhrada nákladů („znalečné“) ve výši odpovídající stanoveným cenám nebo smluvním cenám, které znalecké ústavy účtují na základě hospodářských smluv za odborné posudky, expertizy nebo obdobné výkony.

Vyhláškou č. 77/1993 Sb. došlo ke změně odměn za znalecký posudek, přičemž odměna podle jeho náročnosti a podle stupně odbornosti, kterou bylo nutné vynaložit, za jednu hodinu práce nově činí **75 až 125 Kč**.

A konečně vyhláškou č. 432/2002 Sb. byly odměny znalců a znaleckých ústavů sjednoceny. Nově odměny za znalecký posudek činí podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, za jednu hodinu práce **100 až 350 Kč**. Tato úprava platí dodnes.

Jak dále?

Zcela bez výsledku zůstalo usnesení č. 62 ústavně právního výboru PS PČR z 26. schůze, která se konala dne 29. června 2011, v němž konstatoval, že odměny soudních znalců podle vyhlášky č. 37/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jsou nepřiměřeně nízké, a požádal Ministerstvo spravedlnosti ČR, aby otázku odměňování soudních znalců ve spolupráci s ostatními rezorty znovu otevřelo a projednalo.

Návrh nových předpisů

Návrh zákona o znalcích, znaleckých ústavech a znaleckých kancelářích

Návrh zákona předpokládá výkon znalecké činnosti znalci, znaleckými kanceláři a znaleckými ústavu s tím, že znalec může vykonávat znaleckou činnost buď samostatně, nebo jako zaměstnanec, společník nebo člen pouze jedné znalecké kanceláře. Znalci, který je v pracovněprávním nebo obdobném vztahu ke znaleckému ústavu, má být umožněn výkon znalecké činnosti rovněž samostatně, nebo jako zaměstnanec, společníkovi nebo členu znalecké kanceláře.

Příslušnost ve věcech znalců zůstává na krajských soudech, znalecké kanceláře a znalecké ústavy mají být v kompetenci ministerstva.

Místo dosavadní evidence znaleckých posudků v deníku má být pro znalce (nikoliv pro znalecké kanceláře nebo znalecké ústavy) zavedena evidence znaleckých posudků v elektronické podobě.

Znalečné nově zahrnuje odměnu, náhradu hotových výdajů a náhradu za ztrátu času.

Ve vztahu k zadavatelům, kteří nejsou orgány veřejné moci, se nově pro znalce (nikoliv pro znalecké kanceláře nebo znalecké ústavy) zavádí povinnost předchozího písemného sjednání smluvní odměny s tím, že smluvní odměna musí být přiměřená, nesmí být ve zřejmém nepoměru k vynaložené práci a odbornosti znaleckého úkonu.

Nejméně jednou za tři roky by mělo ministerstvo přezkoumat výši stanovených odměn a popřípadě upravit tak, aby byl zohledněn vývoj výše odměn uvedených v evidenci znaleckých posudků.

Nově, ale pouze v odůvodněných případech by měl mít znalec nárok na poskytnutí přiměřené zálohy na znalečné.

O výši znalečného by měl rozhodnout orgán veřejné moci, který rozhodl o ustanovení, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději do 30 dnů od provedení vyúčtování. Znalečné by mělo být uhrazeno bez zbytečného odkladu po právní moci rozhodnutí o znalečném, nejpozději do 30 dnů.

Výkonu dohledu, přestupků a sankcím je věnováno celkem 10 paragrafů.

Návrh vyhlášky o odměnách, náhradě nákladů a náhradě za ztrátu času za výkon znalecké činnosti

Vyhláška stanoví způsob určení a výši znalečného pro znalce na základě ustanovení soudem nebo jiným orgánem veřejné moci s tím, že se použije přiměřeně i pro způsob určení o výši znalečného znalecké kanceláře a znaleckého ústavu na základě jejich ustanovení soudem nebo jiným orgánem veřejné moci.

V odměně znalce by měly být zahrnuty i náklady spojené s povinným pojištěním znalce, náklady spojené s obstaráním potřebného materiálního zabezpečení pro výkon znalecké činnosti, náklady na přípravné práce, administrativní práce a jiné práce vykonávané v souvislosti se znaleckou činností, stejně jako nárok na náhradu ušlé mzdy nebo platu znalce a platby na sociální a zdravotní pojištění a povinné odvody na daních.

Vyhláška navrhuje, že znalci náležejí za každou započatou hodinu práce účelně vynaložené na výkon znalecké činnosti částka ve výši 300 až 550 Kč, znalci v oboru zdravotnictví částka ve výši 400 až 650 Kč. Znaleckému ústavu by měla náležet za každou započatou hodinu práce účelně vynaložené na výkon znalecké činnosti částka ve výši 500 až 750 Kč.

Hodinová odměna by však neměla znalci náležet za úkony, za které přísluší paušální odměna.

U často se opakujících jednoduchých znaleckých úkonů spočívajících v odborném zjišťování v podstatě stejných či obdobných skutečností, zejména v provádění zkoušek pomocí speciálního zařízení, popřípadě laboratorního postupu, se snižuje hranice sazeb až o 30%.

Jestliže znalec provede úkon opožděně či nekvalitně, může být odměna snížena až na polovinu. Půjde-li o zvláště závažný případ nekvalitního provedení znaleckého úkonu, může být odměna snížena o více než 50 % nebo může být zcela odepřena.

Bude-li znalecký posudek vzhledem k okolnostem případu mimořádně obtížný, může být ve zvláště odůvodněných případech odměna výjimečně zvýšena až o 20 %. Při nutnosti spěšného provedení znaleckého posudku, bude možné odměnu zvýšit až o 50%.

Náhrada za ztrátu času je v návrhu vyhlášky předpokládána ve výši 300 Kč za každou započatou hodinu.

Navrhované paušální částky odměn za vybrané položky:

Číslo položky	Označení položky	Výše paušální odměny
1.	Podání písemného stanoviska o rozpracovaném znaleckém posudku	200 Kč
2.	Převzetí a obeznámení se s případem	500 Kč
3.	Přešetřování (nahlížení do registru, archivu a obdobné činnosti)	200 Kč
4.	Obhlídka mrtvoly na místě	500 Kč
5.	Pitva (včetně histologického vyšetření do 10 preparátů)	9 000 Kč
6.	Histologické vyšetření každého dalšího preparátu nad rámec položky č. 4	150 Kč
7.	Vyhodnocení a interpretace toxikologické analýzy	950 Kč
8.	Zjištění krevní skupiny	250 Kč
9.	Odborné pomocné práce laboranta do 10 histologických vzorků	550 Kč
10.	Vyšetření každého dalšího preparátu laborantem nad rámec položky č. 9	50 Kč
11.	Provedení zápisu z pitvy	450 Kč
12.	Vyšetření živé osoby soudním lékařem	2 000 Kč

Odměna za položky 5. až 6. a 9. až 11. se zvyšuje o 20% při výkonu pitvy těla za mimořádně obtížných okolností, zejména těla v pokročilém hnilobném rozkladu, exhumovaného těla, kosterních zbytků, infekčně závažných případů a dalších.

Odměna za položky 5. až 6. se zvyšuje o 50%, provádí-li se pitva v den pracovního volna nebo pracovního klidu anebo v noci.

Navrhované paušální částky náhrady hotových výdajů za vybrané položky:

Číslo položky	Označení položky	Výše náhrady nákladů
1.	tisk černobílý list A4	3 Kč
2.	tisk černobílý list A3	6 Kč
3.	tisk barevný list s obrazovým obsahem A4	23 Kč
4.	tisk barevný list s obrazovým obsahem A3	47 Kč
5.	fotografie	30 Kč
6.	zvukový záznam 1 vteřina	2 Kč
7.	obrazový záznam 1 vteřina	3 Kč
8.	obrazový záznam se zvukem 1 vteřina	4 Kč
9.	RTG snímek	150 Kč

Pokud znalec doloží mimořádné okolnosti svědčící pro to, aby odměna nebyla paušální částkou určena, bude moci orgán veřejné moci ve výjimečných případech pro určení odměny a náhrady nákladů upustit od stanovení paušální částkou.

Vyhláška by měla nabýt účinnosti od 1. ledna 2018.

Inflační přepočty

Pro porovnání vývoje znaleckých odměn lze orientačně provést inflační přepočty. S ohledem na měnovou reformu v roce 1953 je k dispozici inflační kalkulačka⁶ až od roku 1954.

V letech 1954 až 1989 kalkulačka počítá s meziroční inflací odhadnutou na 3,3%, po roce 1989 vychází z meziroční inflace, jak ji pravidelně zveřejňuje statistický úřad. Údaje před rokem 1989 jsou pouze orientační. Kalkulačka je do roku 2015. Pro léta 2016 až 2018 byl použit inflační cíl ČNB, tzn. odhadovaná roční inflace ve výši 2%.

⁶ <http://www.penize.cz/kalkulacky/znehodnoceni-koruny-inflace#inflace>

Rok	Znalecké odměny	1954	1958	1967	1993	2003	2015	2016	2018
1954	za 1 hod. ve stupni I	50	57	76	359	637	824	840	874
	za 1 hod. ve stupni II	100	114	153	718	1 275	1 684	1 718	1 787
	za 1 hod. ve stupni III	150	171	229	1 077	1 912	2 472	2 521	2 623
1958	za 1 hod. ve stupni I	9	10	13	63	112	145	148	154
	za 1 hod. ve stupni II	14	16	21	101	179	232	237	246
	za 1 hod. ve stupni III	17,5	20	27	126	224	290	296	308
1967	za 1 hod. ve stupni I	11	13	17	80	142	184	188	195
	za 1 hod. ve stupni II	16,5	19	25	118	209	270	275	287
	za 1 hod. ve stupni III	23	26	35	165	293	378	386	401
1993	za 1 hod. min.	10,4	11,8	16	75	133	172	175	183
	za 1 hod. max.	17,4	32,9	26,6	125	222	287	293	305
2003	za 1 hod. min.	7,8	8,9	12	56,4	100	129	132	137
	za 1 hod. max.	27,5	31,3	41,9	197	350	453	462	481
2018	znalci za 1 hod. min.	17,2	19,5	26,2	123,3	218,5	283	288	300
	znalci za 1 hod. max.	31,4	35,8	47,9	225,6	401	518	529	550
	znalci za 1 hod. min. (ve zdrav.)	22,9	26,1	34,9	164,4	291,8	377	384	400
	znalci za 1 hod. max. (ve zdrav.)	37,2	42,3	56,7	267	474	613	625	650
	ústavy za 1 hod. min.	28,6	32,5	43,5	205,4	364	471	481	500
	ústavy za 1 hod. max.	42,9	48,9	65,4	308	547	707	721	750
	náhrada za ztrátu času	17,2	19,6	26,2	123,4	218,5	283	288	300

Znaleckým odměnám, které byly stanovené vyhláškou č. 404/1950 Ú.I.I. (tedy před zahájením restrikcí vůči znalcům) v současnosti přibližně odpovídají částky 840 Kč (v I. stupni), 1 718 Kč (ve II. stupni) a 2 521 Kč (ve III. stupni).

Jak je dále patrné z přehledu, stávající minimální hodinová sazba 100 Kč zhruba odpovídá částce 8,90 Kčs v roce 1958. Je tedy nižší, než tehdy platná vyhlásková odměna 10 Kčs z období počátku restriktivních zásahů vůči znalcům.

Náhrada za ztrátu času, která je plánovaná od roku 2018 ve výši 300 Kč na hodinu, přibližně odpovídá částce 17,20 Kčs v roce 1954. Pro srovnání, vládní nařízení č. 121/1947 Sb. stanovilo náhradu za ztrátu času příslušící znalci v částce 40,- Kčs za každou započatou hodinu.

Paušální částka odměny za obhlídku mrtvoly na místě z návrhu vyhlášky ve výši 500,- Kč přibližně odpovídá částce 28,6 Kčs v roce 1954. V roce 1947 však byla za vnější prohlídku lidské mrtvoly, lidského plodu, nebo lůžka, nebyla-li konána pitva, sazba ve výši 45 Kčs.

Za převzetí a obeznámení se s případem je navrhována paušální odměna ve výši 500 Kč. Inflačním přepočtem odpovídá částce 28,60 Kčs v roce 1954. Přitom v roce 1947 byla za studium obsáhlých spisů soudních nebo jiných, pokud nebyly vlastním předmětem znalceva ohledání nebo šetření, za každou, byť i započatou hodinu potřebnou ke studiu, sazba ve výši 30 Kčs.

Nález Ústavního soudu ČR

V roce 2014 podala skupina senátorů Senátu Parlamentu České republiky ústavní stížnost, v němž se domáhala zrušení § 16 vyhlášky č. 37/1967 Sb. (sazby odměn za znalecké posudky). Ústavní soud ČR svým nálezem č. Pl. ÚS 13/14 návrh zamítl.

V nálezu se mj. uvádí: „Nadto nelze odhlédnout od obecně známé skutečnosti, že v praxi je zcela ojedinělé (s výjimkou vybraných znaleckých ústavů), že by daný znalec svou znaleckou činnost vykonával jako svou hlavní a jedinou podnikatelskou (výdělečnou) činnost.“

V tomto ohledu se tak tvrzení navrhovatelů, že přiznanou odměnou „*nejsou kryty ani vlastní výdaje na vypracování znaleckého posudku, a to ani tehdy, je-li účtována a přiznána sazba v nejvyšší hladině,*“ jeví jako (přínejmenším) značně nepřesné a do jisté míry ne zcela odrážející realitu. Ústavní soud se zde naopak ztotožňuje s názorem

Ministerstva spravedlnosti, že „stanovená odměna společně s nárokem na náhradu vynaložených výdajů jistě překračuje hranici pouhého pokrytí nákladů a přináší znalci (...) zisk“, jehož dosažení je sice (ve smyslu závěrů z citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13) „smyslem podnikání“, nicméně z ústavně zaručeného práva podnikat zdaleka neplyne „právo mít zisk“, nýbrž stát je „pouze“ povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům reálně usilovat o jeho dosažení.“

K tomu je třeba dodat, že pokud znalec v zaměstnanecké pozici zpracovává znalecký posudek v pracovní době a využívá všechny prostředky organizace, pak jeho zaměstnavatel má nárok na náhradu nákladů, které mu použitím přístrojů, jiných zařízení a materiálů vznikly. Toto už Ústavní soud ČR nezmiňuje. Stále považuje znalce za zaměstnance a jeho zaměstnavatele za socialistickou organizaci.

Znalec, vykonávající znaleckou činnost jako osoba samostatně výdělečně činná, nemá komu fakturovat a jeho náklady jsou součástí odměny, resp. náklady převyšují znaleckou odměnu.

Stejná situace je u znaleckých ústavů. Pouze v případě těch státních je ztrátovost pokryta státním příspěvkem, avšak na úkor jejich hlavní činnosti.

Nerentabilita znaleckých odměn, jak byly stanoveny v 2. polovině 50. let, byla konstatována už v důvodové zprávě k zákonu z roku 1967. I přesto tento zákon (resp. jeho vyhláška) na ně navázala.

Závěrem

Lidé vzdělaní a zkušení se obvykle těší účtě svého okolí. I u nás to platí, avšak pouze do té chvíle, než se takový odborník stane znalcem. V té chvíli se totiž znalec dostává do stále živého energoinformačního pole, které bylo vytvořeno v 2. polovině 50. let, a jehož obsahem jsou tvrzení

- **znalci dosahují nadměrné příjmy, což je nežádoucí**
- **je třeba usilovat o vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých úkonů**
- **znalci jsou vinni**
- **znalce je třeba postihovat.**

Tomu odpovídá i mediální obraz znalecké činnosti. Jen namátkou názvy několika článků:

- Kontroly i pokuty – soudní znalce zřejmě brzy čekají přísnější pravidla
- Soudní znalce čekají tvrdší postihy, svědkům zůstane nová identita
- Soudní znalci a tlumočníci budou od roku 2012 pod větší kontrolou
- Pravidla pro soudní znalce se zpřísní. Čekají je tresty
- Ministr zpřísní dohled nad soudními znalci a tlumočníky
- Pospíšil chce sankce pro soudní znalce a tlumočníky
- Lidé i úřady mají problémy se znaleckými posudky
- Pokuty pro soudní znalce? V pořádku!
- Dočkáme se lepších znalců?
- Jednou znalec, navždy znalec aneb Jak se žije znalcům v Česku?
- Jsme státem soudních znalců?
- Kladivo na mocné soudní znalce: Ještě mocnější „superznalci“?
- Obžalovaní zapláčou, skončí posudky na objednávku. Pelikán si došlápne na znalce.

A nebylo by už načase po téměř 60 letech přestat s uplatňováním principu kolektivní viny vůči znalcům, rehabilitovat znalce a výkon znalectví také jako svobodného povolání?